

לקראת יצירת
תכנית לימודים
בגמרא
לפיתוח כלי לימוד
אצל תלמידים

ליקוט של עבודות של כמה וכמה מחנכים בעלי שם (הנקובים בשמם בפתח דבר)
סודר ועובד לשימוש כל רב ומלמד

התוכן:

- א. קשי לימוד גמרא על תלמידים מתחילים
- ב. סדר לימוד וכלי הלימוד הדרושים למתחיל ללמוד גמרא.
- ג. קריאה נכונה ומדוייקת
- ד. תרגום והבנת הנקרא
- ה. ביאורי המלים הרגילים ביותר וסדר בשינון
- ו. שלבי הבנה פשוטה של שקלא וטריא בסוגיא
- ז. סוגי הליכות בשקלא וטריא ולשונותם המיוחדים ע"פ תכנית "גמרא ברורה"
- ח. איך מתאמנים בלימוד פירוש רש"י
- ט. שלבי הבנה יסודית (ועמוקה יותר לפ"ע) בסוגיא, ואיך מתאמנים בזה.
- י. איך נגשים ללימוד פירוש תוספות קל

א. קושי לימוד גמרא על תלמידים מתחילים:

**1. קושי לימוד גמרא על תלמידים יותר ממקצעות התורה שהתרגלו
ללמוד הוא לפחות משום הסיבות הבאות:**

א. קריאה:

לימוד גמרא דורש קריאה נכונה ושוטפת בדף. אמנם אם התלמיד עדיין לא התרגל בקריאה שומפת ללא נקודות, ובפרט כאשר השפה והמלים זרים לו, יקשה עליו הריכוז והרצון לגשת ללמוד. התלמיד צריך להתאמן בקריאה נכונה לפני שיתחיל ללמוד. וכדלהלן

ב. צורת הדף:

דף גמרא בנוי להקל על לומדים הדורשים מפרשי הש"ס מתחיל מפירוש רש"י ותוס' ליד לשון הגמרא. ומשום שהדף אינו מנוקד ואינו בנוי במשפטים וסעיפים, הטקסט נובע ללא הרף, קשה על כל תלמיד מתחיל, להתרכז על הנקודה הנלמדת. ואחד הדברים הקדומים שצריך ללמוד הוא להתרגל לצורת הדף, ולנחש מתי לעצור בקריאת הגמרא ומהי כוונת המלים. וכדלהלן

ג. סגנון הגמרא:

לשון הגמרא אינו בא ישר לכוונת הסוגיא אלא דורש עיון שיכלי. לפעמים אין שאלה בא בלשון שאלה והשאלה מובנת מתוך הדברים. לפעמים אין הגמרא נגשת ישר להמכוון אלא שהוא שולל מה שאינו רצוי ומזה צריך התלמיד להבין מה שרצוי. וישנם דוגמהות כהנה על כל דף ודף, והתלמיד צריך להתרגל למבנה שכלי כזה.

ד. דיוק מלים:

הגמרא כולה בנויה על הבנת מלה אחת או משפט אחד במשנה, דבר שלתלמיד מתחיל נראה כדבר קטן ביותר. ועליו ללמוד חשיבות כל אות ומלה ולהבין לדייק בדברי חכמים, דבר שאינו רגיל אצלו כלל.

ה. לנחש המילה שאינה כתובה:

בלשון הגמרא חסרות מלים. התלמיד צריך להתרגל לקרא לתוך לשון הגמרא מלים שאינם מופיעות אלא מובנות מאליהן. ורק כאשר מתקשה בדבר שאינו

רגיל יפרש לו רש"י איזו מילה חסירה פה. זאת אומרת שלשון הגמרא אינו משלים הדבר שכל אלא התלמיד לבדו צריך להשלימו.

ו. מושגים חדשים:

התלמיד צריך להתרגל למוסגים חדשים שיכליים שלא שמעם עדיין. וזה כולל הרבה יותר מי"ג מדות שהתורה דרשת בהן. הוא צריך לדוגמה, להתרגל למושג שאם שני תנאים חולקים על דרוש בפסוק, הרי שניהם מתכוונים לכוונת התורה, ואלו ואלו דא"ח הם. הוא צריך להתרגל למושג שלכל דבר שנאמר בגמרא יש כמה משמעות, יש משמעות לאופן שנאמר וגם למה שלא נאמר, ז.א. שהוא צריך תמיד להוציא דבר מתוך דבר. וכהנה רבה.

ז. הבנת הגמרא דורשת ידיעה קדומה:

התלמיד צריך ללמוד מושגי והלכות התורה שלא שמעם כמעט בכל קטע שלומד. אותם צריך לדעת לפני שיוכל לגשת לתוכן הסוגיא. כמובן זה דבר שיקבל מהרב ומלמד שלו, אבל אין זה כתוב מפורש ותלמיד קטן צריך להתרגל ללמוד להסביר הרקע בע"פ ואז לגשת לתוך הדף. ותמיד דרוש לו ידיעה קדומה לפני שמתחיל ללמוד.

ח. צריך לזכות תהליך שקו"ט עד למסקנה:

וכאשר מתרגל קצת לסגנון הגמרא צריך הוא לזכור תמיד בניית השקו"ט בכדי להבין הכוונה הסופית כל קטע. ולדוגמה רגילה ביותר: הגמרא רוצה להבין כוונת המשנה ולזה מביאה כמב ברייתות וכל אחת יכולה להיות מכיוון אחר ורק ע"י שמבינים האוקימתא של כל אחת אפשר לנחש פירוש המשנה. ז.א. שכדי להבין, לא רק המשך השקו"ט, אלא הכרח הביאור והמסקנה של הגמרא עליו לזכור הרבה פרטים על כמה וכמה ענינים, מהם זרים לו לגמרי. ורק אח"כ לבא לידי מסקנה.

ט. ההגיון וכלי השכל של תלמיד קטן, קטנים מידי:

ועל הכל, הרי הגמרא בנויה על הגיון וסברות וכלי השכל של רוב התלמידים קטן מלהבין. ועליו להבין עכ"פ באופן חלקי מה רוצה הגמרא.

2. ומשום כל הוקשי הנ"ל מיוצג בזה גישה הגיונית להוראת דף גמרא לתלמידים מתחילים:

א. העברת מכשולים מן הדרך:

*לעבור על המילים הקשות שבקטע, ולהדגיש את ההבטעה הנכונה.

*במקרה שתלמיד מתקשה בקריאה ללא נקודות, לתת לו לנקד בתוך הספר או להמציא לו דף מגודף שיכול לנקד עליו.
אין סיבה שהתלמיד יתקשה בדברים כאלו ומשום כך יפסיד כל החשק ללמוד. ואם יכול להתגבר הרי סו"ס לא יהא מסוגל לקרא את הגמרא מתוך הספר ללא שגיאות. והחושב שכלי לימוד קדומים אלו יבואו מעצמם טעות גדולה בידו.

ב. רקע, תנא אהיכא קאי? וסדר השקו"ט בע"פ.

להסביר בעל פה סדר השקלא וטריא.
*להתחיל ממה שלא כתוב בגמרא, ז.א. הרקע של נדון. מה כתוב בתורה ומה פירוש הפשוט בפסוקים, או על איזו הלכה מדובר ומהם הפרטים השייכים להשקו"ט.
* לעבור על סדר ושלבי השקו"ט, (לדוגמה: הגמרא מביאה ברייתא, ז.א. בכדי להבין האוקימתא של המשנה צריך להביא ברייתא שלא נכנסה לתוך המשנה סימן שבמשנה הכוונה שונה מזה, ותוך הבנה של דין הברייתא אפשר להבין למה כתובה המשנה באופן כזה דווקא, ומה בא להשמיענו. ואחרי זה, למשל, שואלת הגמרא ממקום אחר דבר אבל דבר דומה וזה גם יזרוק אור על מה בדיוק מתכוונים במשנה, ואח"כ...). ועל ידי הסברה זו יוכל התלמיד להבין ולזכור לכל אורך הדרך של השקו"ט האיזה שלב בניחות כוונת המשנה הוא עומד.

ג. האם הגמרא מביאה אחת המדות שהתורה נדרשת בהם, או סברה הגיונית?
*האם יש גזירה שוה או קל וחומר במהלך השו"ט? ולעבור על ההגיון של דרך זו עד שכאשר יקרא התלמיד בתוך הדף יודע הוא כבר כוונת הלימוד בדבר הנדון.
*האם לשון הגמרא או הדרך שהגמרא נכנסת לדון בענין דרך ישרה שהתלמיד רגיל בה, או (כמו כדרך הש"ס פעמים רבות) האם נכנסת הגמרא לענין הנדון מן הצד.

ד. לימוד הסוגיא על דף הגמרא

*רק אחרי שהתלמיד יודע את הרק של הסוגיא, ואחרי שעבר על שבלי השקו"ט ומבין מטרת הגמרא בקטע הנלמד, ואחרי שלמד המלים הקשות ומסוגל לקרא את גמרא, אז אפשר לקוות שיצליח בלימוד.

ופרטים בכל זה להלן:

ב. סדר הלימוד מן הקל אל הכבד:

הצלחת תלמיד בלימוד גמרא היא לא רק ידיעת הנלמד אלא היא קשורה ברכישת כלי לימוד כדי שיוכל להיות לומד עצאי. ומשום כך על כל הרב הלומד עם תלמידים לחלק ולפרר תהליך לימוד גמרא לחלקים קטנים, ולשלבם מפורטים, ומתוך הוראה באותם חלקי חלקים ופרטי פרטים להורות לתלמיד להבין להשוות ולדמות ומזה יוכל לפתח כלי לימוד הדרושים להיות לומד עצמאי במשך הזמן.

אי לזאת צריכים לגשת ללימוד גמרא כאילו יש בה כמה מקצועות משולבות אחת עם השני' ואשר פיתוח כל אחת מוכרחת בלימוד הפשוט והבנה הפשוטה של שקלא וטריא בגמרא. דבר זה אפשרי כאשר נגש ללימוד ע"פ שלבי הסדר המפורט להלן;

א. קריאה נכונה – ללמוד לבטות כל מילה בניקוד הנכון (למרות שאינה מנוקדת בדף).

ב. בניית משפטים במשך הקריאה – לדעת לחפש מבנה משפט ע"י מלים ובטויים מיוחדים, לפני שמתחיל לקרא ומתוך כך לדעת מתי לעצור בקריאה.

ג. תרגום והבנת הנקרא – להבין ביאור כל מילה ובטוי (עם כל פרטי' השורש ואותיות השימוש).

ד. הבנה פשוטה של השקו"ט – הבנת תהליך הגמרא (השקלא וטריא) באופן הפשוט והקל ביותר.

ה. הבנה יסודית (ועמוקה יותר) – הבנת השקו"ט של הגמרא וסברת התנאים והאמוראים באופן יסודי ושיוכל לעומד חזק מול התקפה.

כל השלבים מהווים כמעט מקצוע נפרד, והעובדה שיש תלמידים שמדלגים על שלב ולכן אין ביכולתם, אפילו במשך זמן, לעמוד על הרגלים לבד ולהיות לומדים עצמאים. ותפקיד כל רב ומלמד להקפיד על כל שלב ושלב ולבנות בטחון עצמי אצל התלמיד בכל אחד ממקצועות הנ"ל.

ג. קריאה נכונה:

1. **דייקנות בקריאה:** הרבה תלמידים אינם לומדים להזגיש ולדייק בניקוד כאשר קראים בגמרא והביטוי של מלה אינה נחשבת לעיקר משום שלפי דעתם אין הקריאה הנכונה נוגעת להבנת הגמרא. אמנם טעות גדולה היא והאמת האמת הוא שכדי שתלמיד יצליח לרכוש כלי לימוד שיוכל למוד בעצמו, ולא רק להבין הגמרא על אתר, חייב להבין ביאור כל מלה בדיוק ובירור ולא בערך. (לא פעם קרה שתלמיד אומר להמלמד "רק תשמיע לי המלה בניקוד הנכון ואז אומר לך הטייטש והפשט"). ועל זה חייבים לעמוד חזק ולא לתת לתלמיד המבין השקו"ט לדלג על הקריאה הנכונה ועליו לדייק בניקוד הנכון כחלק יסודי בלימוד גמרא.

2. **להתרגל בקריאה שוטפת אבל לא מהירה:** התקוה היא שבמשך הזמן ילמוד תלמיד לרוץ בדף גמרא ולקרוא במהירות כמו שקורא "אשרי יושבי ביתך", דבר שתלמידים מומלחים לומדים במשך זמן קצר, אבל כאשר תלמיד מתחיל ללמוד חייב הוא להתאמן ולהתרגל לקרוא בגמרא לאט לאט. (ידוע פתגמו של אדמוה"ז על פסוק: "ואבדתם מהרה"-יש לאבד את "המהרה"). אימון בקריאה נכונה דורשת דייקנות ולקריאה איטית.

כמה דוגמאות של תרגילים לחזק קריאת הגמרא.

(הערה: חשוב מאוד שהתלמידים ידעו שהמגיד שיעור דורש וגם מעריך קריאה נכונה, לדוגמא, כאשר התלמיד קורא בגמרא לחלק הציון שלו לחמש חלקים ויודע התלמיד שאם יודע לקרא מקבל 20 נקודות כו').

א. הננו מדפיסים בזה רשימת מילים שמופיעים באופן רגיל ברוב הפרקים הנלמדים בשיבות קטנות. וכדאי לשנן מלים אלו ולבנות אוצר של מילים שהתלמיד יהי' בקי בו, וכאשר ידע המלים הרגילות יעזור הרבה בקריאה בכל עמוד ודף.

ב. בכל מסכת מופיעות המילים המיוחדות למסכת זו והם מופיעות הרבה פעמים, יש ללמוד לחזור ולשנן מילים אלו הרבה פעמים, ולבחון ולהזגיש המילים שוב ושוב בכל הזדמנות.

ג. לתלמידים צעירים: כשיש מלה כשיש מלה חשובה ומסובכת או ביטוי חשוב, שילמדו ביאורה ואת הקריאה הנכונה, שיחפסו התלמידים כמה פעמים מופיעות המילה או המלים ואיך הן נטויות.

ד. לחייב תלמידים לרשום הנקודות תוך הגמרא (ומתי שאפשר העתקה מוגדלת) בשעת השיעור, או בזמן חזרה. ושהרב יבדוק הניקוד באופן רגיל לברר ידע התלמיד. דבר זה שייך גם לתלמידים יותר מבוגרים.

ה. תלמידים המתקשים בקריאה על פי רוב מתקשים בדברים מסוימים שאפשר לעזור להם להתאמן ולמלאות ידיעה מסוימת החסרה; ולדוגמה: שאינם יכולים להחליט כשיש אות "וו" אם זה חולם או קובוץ. משום שהנקודות שוא, צירה, סגול, חיריק ומלאפום מתחלפים להם. אמנם כאשר יכתבו הנקודות יתגלה הקשי ואז אפשר לתקנם בקלות ע"י עבודה מפורטת, ואין זה דורש הרבה זמן.

ו. יש גם להתאמן בקריאה נכונה גם ללא תרגום ובואור. ז"א לחלק הגמרא למשפטים ובכל בוקר לקרוא עמוד גמרא משפט משפט בלי תרגום. כשעושים זאת כל יום בסוף השבוע ידעו בע"פ חלק חשוב מהעמוד. **במשך הקריאה:** לימוד גמרא אינו כמו הלימודים בהם התרגל התלמיד ללמוד עד עכשיו והגישה שונה היא לחלוטין. בחומש למד לתרגם מילים ומתוך כך לבנות משפט ופסוק. לא כן בלימוד גמרא, המילים הם רק חלק ממשפט שרק על ידי זיהוי וביאור כל המשפט אפשר להבין הרעיון. ומשום כך גם אם ידייק התלמיד לתרגם כל מלה ומלה אינו חייב להבין מה נעשה בהשקו"ט.

כאשר מי שרגיל ללומד גמרא לומד הוא להסתכל בעין אחת לסוף המשפט ולזהות על ידי מלה מיוחדת על מה מדובר, (האם באה שאלה או תשובה). הלומד חייב לגלות לעצמו מהו סוף המשפט ואיפה לעצור לפני שמתרגם כל מלה במשפט. וכך חייבים להרגיל את התלמידים לא לפתוח פה לקרא לפני שידעו מתי נגמר המשפט. ואיך מתאמנים בזה? להלן כמה אימונים.

אימונים מתוך קריאה:

- א. לזהות לתלמידים את המלים המיוחדים מהם יודעים אם באה שאלה (אי הכי, תא שמע) קושיא (והא דתנן, אי מהכא) או תשובה או עוקימתא (הכא במאי עסקינן, אלא) ודחיה (לימא ..)
- ב. להרגיל את התלמידים לשים האצבע על סוף כל משפט לפני שיתחילו לקרא משפט.
- ג. להראות להם שמדי פעם אפשר לתקן רק מלה אחת ואז מתוך הבנת מילה זו לקרוא ולהבין כמה שורות גמרא, ולהיפך להראות איך ששגיאה קטנה יכולה לקלקל שלא יהא המשפט כולו מובן.

אימונים בכתב:

- א. לעשות העתקות מוגדלות של דפי גמרא ועליהם שירשמו סימני פיסוק (וגם לדמות דפיהם אחד עם חבריו). גם רצוי מאוד שבמשפטים קשיים יעשו התלמידים סימנים תוך הגמרא.

- ב. שתלמידים יביאו צבעים לכתה כדי לצבוע חלקי השו"ט בצבעים מיוחדים (צהוב=קושי' צבע אדום= דחי' בצבע כתום=תשובה והדומה, ובמשך הזמן ללמוד להכיר איפה מתחיל קטע ואיפה מסתיים).
- ג. שיכתבו ויבארו את המלים במיוחדים מהם אפשר לזהות מה לפנינו בהשקו"ט.

הבהרה: ישנם תלמידים שאחרי זמן קצר יתפסו איך לפסוק הגמרא מהר מאוד בלי שיבינו הגמרא כלל וכלל, ובלי שידעו בכלל אודות מה מדברת הסוגיא, בגלל זה צריכים לשנות הדרכים והסוגי עבודה בכתה אפילו כל שבועיים. אפשר להתשמש אחרי כמה חדשים באותו עבודה של לפני כמה חדשים.

ד. תרגום והבנת הנקרא:

א. חשיבות תרגום כל מלה בדיוק: לכל מלה בגמרא יש תרגום נכון ומדויק, וחייבים להרגיל את התלמידים לא להסתפק בתרגום כללי בלבד אלא לדייק בתרגום נכון.

הרבה בחורי ישיבה שלומדים גמרא ומצליחים בלימודם, אינם שמים לב לתרגם כל מלה, והסיבה להעדר שימת לב לפרטים אינו מצד שאינם רוצים לדייק, אלא כך קיבלו מרביתם, שאין צורך בזה. (ובפרט כשלומדים אגדתא, אשר שם מרגישים שאין צורך לדקדק ולדעת הפרטים הכי קטנים) ולדעתם הכזובה הרי העיקר הוא להבין את השקו"ט וסברת ההלכות הנלמדים, ודייקנות בתרגום אינה מוסיף על ההבנה. ודבר זה יסודו בטעות גמור.

למעשה אין מלה בגמרא שאינה מדויקת ומשום כך מציאנו חילוקי דיעות בגירסא של המשנה, פירוש הגמרא. ומלה אחת יכולה לשנות כל ביאור השקו"ט ומה עוד מה שיוצא להלכה. וחייבים לתרגם כל מלה באופן מדויק וכן לחלק כל משפט לפרטיו ולתרגם כל מלה בפרטיות.

וזה המפתח להבנת הנקרא של פרטי ושקו"ט. ומה עוד שאחד התפקידים העקריים של רב ומלמד הוא להרגיל את התלמיד שלא לרמות את עצמו ולחשוב שכבר מבין דבר שעדיין לא קלט על בוריו, ולימוד של תרגום שיטחי לא די שאינו מדריכו בלימוד יסודי אלא גם מלמדו להיות שיטחי בהבנתו, כמו בתרגומו. (על אף שהיום הוסכם אצל כמה מחנכים גדולים, שמילים שמופיעים רק פעם אחת או שתיים בש"ס או משנה (וכן בחומש, ולדוגמא המלה מרחפת), אין סיבה לעמוד על התרגום. בכל זאת אין זה משנה העובדה שחייבים לתרגם את המלה בדיוק אלא שמלים קשים אין צורך לעמוד עליהם ולהדגישם לתלמיד שאינו קולט כל הפרטים). ורק כאשר ידעת התלמיד מבוססת על ידיעת ביאורי המילים ולא מפי תרגום של "פחות או יותר" זה עוזר להתלמיד בהבנה ברורה בהשקו"ט וגם עוזר לו לזכור. (ולא בחינם נתנו חכמים סימנים בשקו"ט הם רצו שלומדי סוגיא ידעו כל פרטיו וגם הסדר בהשקו"ט והסימנים עוזרים לזכרון). וכל זה משום שהמילים הם המפתחות לשקו"ט וצריכים לתת המפתחות לתלמידים ולא לפתוח להם דלת ולהשאיר המפתח אצלינו.

ב. תרגילים ואימונים: לרכוש ידיעה בשרשי מלים ואותיות קדומות וסופיות

ידיעת שרשי המילים עוזר להבנת המילים ופותח דלת למצוא מילה ידועה גם כשהיא מתחבאת בתוך סיבוך של אותיות קדומות וסופיות (וגם ניקוד מוזר).

וכשיש מילה שהם מתקשים בו, יתלמדו קודם כל לחשוב מאיזה שפה באה (לשון שקדש או ארמית), ואח"ז מהי השורש, ואח"ז התוכן שמסביב למילה, וכאשר אין המילה מובנת לראות אם רש"י מסביר, ואם לא הצליחו לשאול מהמגיד שיעור.

א. לתת להלומדים דפים בודדים של הגמרא שיעשו קו תחת כל שרש מלה שאינם מבינים.

ב. לייצר משחקים שונים שמטרתם היא לזהות שרש. (לדוגמא Hangman, flash cards ועוד כהנה).

וישנם מילים שיש כמה אפשרויות לתרגום וכדי לפענח את זה צריך לדייק באופן שהמלה מופיעה. לדוגמא המילה בעי שיש לזה ג' תרגומים (ובלשון אידיש: "וועלן, דארפן אדער פרעגן"). ורק אחרי שהתלמידים בוחנים מעצמם כמה אפשרויות יכולים לנחש את התרגום הנכון.

ג... כללי לשון הגמרא: הגמרא נכתבה בשפה מיוחדת שהיא עירבוביה של לשון הקדש וארמית. וכללי השינויים בין לשון הקדש ללשון הגמרא אינם מסובכים כל כך, וכדאי להדגיש אותם בכל הזדמנות.

ולדוגמה: הרבה מילים בארמית נגמרות עם קמץ ואח"ז אלף ונשמעים בדיוק כמו לשון נקבה בלשון הקודש לדוגמא מלכה או מלכא שבלשון ארמי מלכא הוא מלך וכן שנה-שנא, עלמא-עלמה.

להלן רשימה של אותיות המתחלפות בלשון הגמרא

*אות א באה לפעמים במקום אות גרונית אחרת (אבדלתא במקום הבדלה, אופי במקום עופה)

*אות א באה לפעמים במקום המלה על (אבבא שביאורו על השער)

*אות א בסוף מלה מתחלף באות י)

*אותיות ד וז מתחלפות (זהב דהבא, זכר-דכר, דבורה-זבורא)

*אות ם מתחלף באות ן בסוף מלה (סימנין במקום סימנים)

*אות ס מתחלפת באות ש

*קא באת בריש מילה להדגשה (קאמשמע לן)

*אות ש מתחלף באות ת (ישב =יתב, תור=שור)

ה. הבנה פשוטה

שלבי ההוראה של הבנה פשוטה בשקלא וטריא תלויים בסוגיא שלומדים. בכל זאת ישנם כללים שמהם אפשר לעמוד על גישה מוצלחת.

הסברה בעל פה של הרב והמלמד:

א. להתחיל בהסברה בעל פה סדר השקלא וטריא, לדוגמא, לומר להם שבקטע מסוים ישנם שתי קושיות ראי' אחת דחי' כו' וינסו לבדם לפענח ולמצוא איפוא מתחיל הקושיא הראי' ורק אחרי זה ילמדו הקושיא עצמה.

ב. כשנתקלים בגמרא מסובכת יש להדגיש ולהראות למה ובמה היא מסובכת כ"כ, איך שאפשר לטעות ומשום מה קשה לפענח קטע הגמרא זו (לפעמים משום שהמשפטים מאוד קצריים ולפעמים בגלל חסרון מילים, לדוגמא כשהגמרא שואלת "ואידך").

ג. וכאשר תלמידים מתבגרים יותר אפשר לתת להם קטע גמרא להכין ולהסביר לפני הכתה, וזה מאמן את התלמיד בקריאה.

הבנת התלמידים בעל פה לפני שניגש לקרא בתוך הדף:

א. שיבינו סדר השקו"ט בדף. (מה כתוב במשנה או הברייתא שאנו רוצים לפענח, וממה מביאים ראי' או סתירה? וכו')

ב. להבין מי שאל (או הקשה או פרך) ממה ולמה

הבנת הנקרא מתוך הקריאה בדף: (ראה אות ד להלן)

א. לדעת בדיוק איזו מילים הם ציטוט ממקום אחר ואיזו הן לשון הגמרא.

ב. ללמוד להכיר מתוך המלים המיוחדות אם באה שאלה קושיא או תירוץ (וראי')

ג. להכיר מתוך הקריאה בדף מתי להפסיק כדי להבין מהי ההתנקשות או הקשר בין שני הלכות המובאות ומה הן המלים המיוחדות וכללי הלשון המלמדים אותנו לנחש מהי המשך השקו"ט.

ד. לדעת מתוך תהליך השקו"ט מהי האוקומתא (ולמה בדיוק חייבים לומר כן)

ה. להבין מסקנת הגמרא

חשוב מאוד לעשות סיכום של הפשט ולהכניס בהתלמידים הרגילות לסכם כל דבר ודבר, שיוכלו להסביר בלשונם השקליא וטריא באופן פשוט ולסכם כל סוגיא.

וכשתלמיד מצליח לתרגם המילים בעצמו ולקרא משפט שלם ולבהין מתוך המלים המיוחדים איזה שלב בשקו"ט היא, סתירה, שאלה, קושיא, ראי', בעי', פינוח והסבר, יהי' קרוב מאוד להפשט, ועוד הרי ירגיש שהוא הגיע לזה מעצמו, אז הצלחה זו היא הסיפוק נפשי הכי גדול שבגללו ירצה להמשיך בלימוד.

ו. רשימת סוגי הליכות בשקלא וטריא בגמרא ולשונות המיוחדים לכ"א, ע"פ תכנית "גמרא ברורה"

כאשר תלמיד יודע מראש באיזו סוג דיון הוא לומד ואיך קטע זה נכנס להמשך השקו"ט, ז.א. מה רוצים בדויק לומר לפני שתחיל להבין את הפשט, אז מסוגל הוא להבין את הפשט בקלות ובבירור יותר. וזוהי שיטת התכנית שהוציאו לאור חברת "גמרא ברורה". ולהלן ציטוט של כללי השיטה הנ"ל.

א. פתיחה: סוגיית הגמרא פותחת במקור תנאי או אמוראי אשר בו היא דנה. הפתיחה לדברי תנא נפתחת ע"פ רוב במלים: **מתני'** או **תנו רבנן**. הפתיחה לדברי אמורא נפתחת ע"פ רוב במלים: **איתמר** או **אמר מר**.

ב. השלמה: כותרת סיכום, הסבר או סיפור לצורך הבהרת או השלמת הדיון. מילים בהם נפתח טקע כזה:
תנן התם, או **תנא**, הכול מודים או זאת אומרת. וכאשר ההשלמה היא המשך ישר בשקלא וטריא נפתחת במלים כמו: **בשלמא** או **סברוה**.

כמה סוגי שאלות

א. (ג) שאלת בירור: שאלה המבררת מידע אשר אינו מבואר במחקר הנידון. ובסוג זה ישנם כמה אופנים. כאשר הדיון נפתח במילה או מילים:
מאי?: הביאור הוא מה פירוש המילה או ההלכה שהובא
מאי טעמא? או **אמאי?**: רוצים לברר או הסברא או הטעם
מנלן?, **מנא הני מילי?**, **מנין?**: בירור שרש ההלכה או
מאי קראה?: מהי שרש ההלכה מן התורה
בעי, איבעיה להו, בעו מיניה או מהו?, **אלא מאי?** או **פשיטא לי**: הבירור הוא על דבר נוסף למה שדנו עד עכשיו
במאי קמיפלגי?: ברור בטעם או סברת מחלוקת
היכי דמי? או **במאי עסקינן?** מהי האוקימתא של ההלכה שדנו עליה.

ב. (ד) קושיא: קושיא ממקור בעל סמכות גבוהה יותר, או מכח סברה והגיון. והפתיחה לקושיא ע"פ רוב במילים: **מיתבי, איתיביה מתיב נימא תהוי תיובתא מתקיף**
או כשהמילים מביאים קושיא הגיונית: **אי הכי... או אי..ואי אי קסבר, מאי קסבר?**

ג. (ה) סתירה: סתירה בין מקורות בעלי סמכות שווה. וכמה סוגי סתירות 1. כאשר מדובר בסתירה ממקור בעל סמכות שווה מתחילה סתירה במלים אלו: **ורמינהו, רמי מאי שנא הכא דתני פתח ב.. וסיים ב..** 2. כאשר הסתירה היא מאותו מקור אז מתחילה סתירה במילים: **הא גופא קשיא.** 3. וכאשר הסרת היא מדבר כללי מתחילה סתירה במילים: **וכללא הוא?**

ד. (ו) דחייה: דחיית הטענה מפני שאינה מוכחת או אינה נכונה בהכרח. או שאינה דומה למקורה הראשון: והמילים הראשונים לדחייה הן:

1. כאשר דחייה משום שאין ראיה מוכחת מתחילה במלים: **ממאי, ולימא, אדרב**
2. כאשר אין הנדון נכון מתחילה דחייה במילים: **ולא היא, איפוך אנא.**
3. וכאשר אין הדבר שייך לנידון מתחילה דחייה במילים: **שאני התם, ודילמא, הכי השתא, ותסברא, מי דמי**

כמה סוגי תשובות וביאור

א. (ז) תשובה מבארת: תשובה המבארת את המקור, הטעם או הפירוש של הנאמר: ושני סוגי ביאור הם:

1. תשובה לשאלה המתחילה במילים: **דאמר קרא, איכא בינייהו**
2. תשובות המבארות מה שנאמר, והן מתחילות במילים: **הכי קאמר, וצריכא**

ב. (ח) תשובת אוקימתא: תשובה המעמידה מקור במקרה מסויים או ע"פ שיטת תנאים מסויימת. וגם בתשובה כזו שני אופנים 1. כאשר המקורות מתיישבות משום שמדובר על מקרה מסויים, והן מתחילות במילים: **הכא במאי עסקינן.** 2. כאשר המקורות הן שתנאים שונים מתחילה התשובה במילים: **הא ר'...הא ר'..**

ט. סיוע: סיוע או ראיה לנאמר מפסוק ממקור תנאי או ממקור אמוראי. ושני סוגי סיוע הן

1. סיוע ממקור באותו ענין המתחיל במילים: **דתניא, תנינא להא דתנו רבנן,** **דייקא נמי, כי הא ד..**
2. סיוע ממקור נפרד מתחיל במילים: **שנאמר, וכדרבי...**

י. מסקנה: הגמרא קובעת את המסקנה בנושא הנידון במהלך הסוגיא. ושלושה סוגי מסקנות הם.

1. מסקנת הלכה המתחילה למילה: **והלכתא**
2. מסקנת ראיה לדבר הנדון בתחילה המתחילה במילה: **שמע מינא**
3. מסקנת דבר הנשאר בקושיא המתחילה במילים: **קשיא או תיובתא.**

ז. שלבי הבנה: הבנה יסודית

הגדרות ושלבי הבנה אלו בנויים על המונחים של מדעי חכמת החינוך של העמים ומתוך נסיון להסביר שדברים אלו הם בתיום להבנת חכמה החינוכית התורנית, ואיך הם שייכים לשלבי ההבנה של שקלט בגמרא

Comprehension Recognizing details: Who, What, When, Where How	הבנה כללית הבחנת פרטים: מי, מה, מתי, איפה איך
Sequencing and Context	המשך בהמשך ובקשר למה נאמר
Main Idea	הבנת הנקודה
Classifying	הגדרה
Similarities and differences	דמיונות וחילוקים
Drawing conclusions	הבאת מסקנה

ניתוח הגדרים אלו השייכים ללימוד גמרא:

א. הבנה: הכרת הפרטים החשובים

התלמיד מבין: מי אמר, אל מי אמר, מה אמר (במלים הפשוטות ביותר)

ב. המשך: הבנת רקע של הדברים שנאמרו

התלמיד מבין: בקשר למה נאמרו הדברים, האם הם המשך לדבר שנאמר או דבר חדש ועצמאי, וקשר הדברים של חלקי השקלא וטריא אחד לשני ועל פי הסדר של הגמרא

ג. הגדרה: מה הם כוונת הדברים שנאמרו

התלמיד מבין: אם הדברים אלו הם דברי שאלה או קושיא, האם הם אבעי' או או פטרון, מענה או הסברה ומה שייכות הדברים להטקלא וטריא כולה

ד. דמיון וחילוק: למה דומה הדברים שנאמרו

התלמיד יודע: לדמות את הדברים שנאמרו לדבר שלמד ומבין מכבר, במה הם שווים ואיפה הם מחולקים, או שמכיר ממה שלמד שאין דמיון ביניהם ומה שלומר עכשיו שונה לגמרי, ומשום זה יכול להבין גם ביאור דברים אלו.

ה. לעמוד על הנקודה: להביע מה בדיוק הן כוונת הדברים

התלמיד יכול להביע מה בדיוק רוצה הגמרא בקטע זו ואיך נקודה זו מתסעפת לפרטים. ז.א. הגמרא רוצה לעמוד על כוונת המשנה ובגלל זה מנתחת את הברייתא ושאלת השאלות אשר בהשקפה הראשונה אינן שייכות להבנת המשנה וכ"ז אינו מפריע להבנת הנקודה.

ו. השערת תוצאה: להבין מתוך לשון הגמרא כיוון השקלא וטריא התלמיד יכול לשער מתוך הכרה במילים בהם השתמש הגמרא מהי הכוונה ולא יזו מסכנה הגמרא מוליכה את השקו"ט

שלבי הבנה: הבנה עמוקה יותר

עוד יש הגדרות בחכמות אחרות שיש לבאר אותן ע"י הגדרות נוספות השייכות לבהנת שלקוט בגמרא, בעמקות יותר:

Cause and Effect	סיבה ומסובב
Detailed Analysis	הבחנת דיוקים
Inference	משמעות
Analysis of Authorship	הגדרות אישיות

ז. סיבה ומסובב: לראות את הסוגיא כולה באופן שמוכן התפתחות השקו"ט לאור המסקנה הרצוי'

ח. הבחנת דיוקים: להבין דיוקי לשונות הגמרא לאור פירוש רש"י (ובמשך הזמן תוס')

ט. משמעות: להבין סברות הדיונים וההלכות שבסוגיא ע"פ ביאורי הראשונים והאחרונים

י. הגדרות אישיות: להבין שיטות המגבילות של התנאים ואמוראים בש"ס ע"פ ביאורי הראשונים ואחרונים